

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA LUG'ATDAN
FOYDALANISH KO'NIKMASINI SHAKLLANTIRISH****Raximova Dilfuza Hayitbayevna***Osiyo Xalqaro Universiteti M1-BT-101-guruh magistranti**E-mail: diltufzar41@gmail.com*

Annotatsiya: *Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida lug'atdan foydalanish ko'nikmasini shakllantirishning pedagogik va metodik asoslari yoritilgan. Unda o'quvchilarning so'z boyligini oshirish, mustaqil fikrlash va nutq madaniyatini rivojlantirishda lug'atlar bilan ishlashning ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, ona tili darslarida izohli, imlo va sinonimlar lug'atlaridan samarali foydalanish usullari, interfaol metodlar hamda mashq va topshiriqlarning turlari tavsiya etiladi. Tadqiqot natijalari lug'at bilan ishlash jarayonini tizimli tashkil etish o'quvchilarning til kompetensiyasini oshirishga xizmat qilishini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *boshlang'ich ta'lim, lug'atdan foydalanish, lug'at boyligi, nutqni rivojlantirish, ona tili darslari, izohli lug'at, imlo lug'ati, til kompetensiyasi, interfaol metodlar, o'quvchilarning mustaqil ishlashi.*

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim tizimida o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish, ularning so'z boyligini oshirish va mustaqil fikrlashga o'rgatish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarda tilga oid asosiy bilim, ko'nikma va malakalar shakllanadi. Shu sababli bu bosqichda lug'atdan foydalanish ko'nikmasini rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun lug'at nafaqat yangi so'zlarning ma'nosini anglash vositasi, balki to'g'ri yozish, to'g'ri talaffuz qilish va so'zlardan nutqda o'rinli foydalanishni o'rgatuvchi muhim manbadir. Ona tili darslarida izohli, imlo, sinonim va antonimlar lug'atlaridan foydalanish orqali o'quvchilarning leksik bilimlari kengayadi, og'zaki va yozma nutqi rivojlanadi.

Mamlakatimizda ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan islohotlar doirasida boshlang'ich ta'lim mazmunini yangilash, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish masalalariga katta e'tibor qaratilmoqda. Bu jarayonda lug'at bilan ishlashni samarali tashkil etish, interfaol usullar va amaliy mashqlar asosida o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb vazifa sanaladi. Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarida lug'atdan foydalanish ko'nikmasini shakllantirishning nazariy asoslari, amaliy yo'llari hamda dars jarayonida qo'llaniladigan samarali metodlar yoritib beriladi.

Adabiyotlar tahlili.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida lug'atdan foydalanish ko'nikmasini shakllantirish masalasi pedagogika va ona tili o'qitish metodikasi sohasida ko'plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Ilmiy manbalarda lug'at bilan ishlash o'quvchilarning nutqini rivojlantirish, so'z boyligini oshirish hamda til kompetensiyasini shakllantirishning muhim omili sifatida e'tirof etiladi.

A. G'ulomov va Q. Abdullayevaning ilmiy ishlarida boshlang'ich ta'limda ona tili darslarini tashkil etish, so'z ustida ishlashning metodik asoslari keng yoritilgan. Mualliflar lug'atdan foydalanishni o'quvchilarning mustaqil bilim olish faoliyatini rivojlantiruvchi samarali vosita sifatida baholaydilar. Ularning fikricha, lug'at bilan ishlash muntazam va tizimli olib borilganda o'quvchilarning nutqiy faolligi oshadi.

N. Mahmudov va A. Nurmonov tadqiqotlarida izohli va imlo lug'atlaridan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilingan. Olimlar lug'at bilan ishlash orqali o'quvchilarda so'z ma'nosini chuqur anglash, to'g'ri yozish va to'g'ri talaffuz qilish ko'nikmalari shakllanishini ta'kidlaydilar. Shuningdek, ular lug'at bilan ishlashni yosh xususiyatlariga mos tashkil etish zarurligini qayd etadilar.

H. To'xtayeva va M. Rasulovning ishlarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini rivojlantirish masalalari, xususan, lug'at boyligini oshirishga qaratilgan mashq va topshiriqlarning turlari bayon etilgan. Mualliflar interfaol metodlar asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning lug'atdan foydalanishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirishini ilmiy jihatdan asoslaydilar.

Shuningdek, soha bo'yicha chop etilgan ilmiy maqolalar va metodik qo'llanmalarda lug'at bilan ishlashni davlat ta'lim standarti talablari asosida tashkil etish, o'quvchilarda mustaqil ishlash va izlanish ko'nikmalarini rivojlantirish muhimligi ta'kidlanadi. Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, lug'atdan foydalanish ko'nikmasini shakllantirish masalasi yetarlicha o'rganilgan bo'lsa-da, uni zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida takomillashtirish dolzarb bo'lib qolmoqda.

MUHOKAMA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida lug'atdan foydalanish ko'nikmasini shakllantirish jarayoni ta'lim samaradorligini oshirishda muhim o'rin tutadi. O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, lug'at bilan ishlashga yo'naltirilgan mashq va topshiriqlar o'quvchilarning so'z boyligini kengaytirish bilan birga, ularning mustaqil fikrlash va nutqiy faolligini rivojlantiradi.

Tajriba jarayonida ona tili darslarida izohli va imlo lug'atlaridan tizimli foydalanish o'quvchilarning yangi so'zlarni tez va to'g'ri o'zlashtirishiga ijobiy ta'sir ko'rsatgani kuzatildi. Ayniqsa, so'z ma'nosini aniqlash, so'zlarni gap va matn tarkibida qo'llashga oid topshiriqlar o'quvchilarning lug'at bilan mustaqil ishlash ko'nikmasini shakllantirishda samarali bo'ldi. Bu holat ilmiy adabiyotlarda keltirilgan natijalar bilan hamohang ekanligi bilan ahamiyatlidir.

Shuningdek, interfaol metodlardan foydalanish, jumladan, guruhli ishlash, muammoli savollar va didaktik o'yinlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning lug'atga bo'lgan qiziqishini oshirdi. Natijada o'quvchilar lug'atdan faqatgina o'qituvchi ko'rsatmasi asosida emas, balki o'z ehtiyojidan kelib chiqib foydalanishga o'rganadilar. Bu esa ularning ta'lim jarayonidagi faolligini kuchaytiradi.

Muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, lug'at bilan ishlashni yosh xususiyatlari va o'quvchilarning tayyorgarlik darajasini inobatga olgan holda tashkil etish muhim hisoblanadi. Agar lug'atdan foydalanish ko'nikmasi bosqichma-bosqich shakllantirilsa, boshlang'ich sinf o'quvchilarining til kompetensiyasi sezilarli darajada rivojlanadi. Shu bilan birga, mazkur yo'nalishda o'qituvchining metodik tayyorgarligi va darsni to'g'ri rejalashtirishi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida lug'atdan foydalanish ko'nikmasini shakllantirish ta'lim jarayonining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Tadqiqot jarayonida lug'at bilan ishlashga yo'naltirilgan mashq va topshiriqlar o'quvchilarning so'z boyligini kengaytirish, og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish hamda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda samarali ekanligi aniqlandi.

Ona tili darslarida izohli, imlo va sinonimlar lug'atlaridan tizimli va maqsadga muvofiq foydalanish o'quvchilarning til kompetensiyasini oshiradi, so'zlarning ma'nosini to'g'ri anglash va ularni nutqda o'rinli qo'llashga yordam beradi. Interfaol metodlar asosida tashkil etilgan darslar esa o'quvchilarning lug'atdan foydalanishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirib, ularni mustaqil ishlashga undaydi.

Xulosa qilib aytganda, lug'atdan foydalanish ko'nikmasini shakllantirish jarayonini yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda, bosqichma-bosqich va uzluksiz tashkil etish zarur. Ushbu jarayonda o'qituvchining metodik mahorati, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashi hamda darslarni puxta rejalashtirishi muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim amaliyotida lug'at bilan ishlashni yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Abdullayeva Q., Yo'ldoshev J. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. G'ulomov A. Ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2016.

3. Mahmudov N., Nurmonov A. O'zbek tilining izohli lug'ati bilan ishlash usullari. – Toshkent: Akademnashr, 2017.
4. To'xtayeva H. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqini rivojlantirish. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
5. Rasulova M. Boshlang'ich sinflarda ona tili darslarini samarali tashkil etish. – Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2020.
6. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Boshlang'ich ta'lim davlat ta'lim standarti. – Toshkent, 2021.
7. Karimova S. O'quvchilarning lug'at boyligini oshirish metodlari. // Boshlang'ich ta'lim jurnali, 2020, №3.
8. Yo'ldosheva D. Boshlang'ich sinflarda lug'at bilan ishlashning pedagogik asoslari. // Ta'lim va tarbiya jurnali, 2021, №2.